

МІСЦЕ МОТИВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕФОРМАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Неформальна економіка в Україні має складну природу, численні причини виникнення та фактори впливу. Вона є одночасно результатом адаптації особистості до економічних змін, скорочення соціальних програм, форм державної підтримки домогосподарств та однією з причин недоотримання коштів бюджетами та фондами державного соціального страхування.

Складність природи неформального сектору економіки (НСЕ) полягає в тому, що його необхідно трактувати як систему, цілісне явище, яке складається із двох взаємопов'язаних підсистем: інституціональної, яка регулює норми та правила економічної поведінки домогосподарств, особистості, підприємств НСЕ; соціокультурної, яка регулює мотиваційних процес трудової діяльності, причини неформальності економічних відносин. У зв'язку з цим значення мотивації у процесі формування неформального сектору економіки набуває особливого значення, адже за рахунок напрацювання регуляторного механізму впливу на мотивацію можна змінювати і обсяг НСЕ. До того ж актуальність мотиваційного чинника підтверджує те, що ним можна керувати на всіх рівнях господарювання; диверсифікація джерел дає можливість обрати найбільш доступні методи впливу.

У ситуації, коли темпи росту цін на товари широкого вжитку, продукти харчування, комунальні та інші послуги перевищують темпи росту заробітної плати, з'являється (чи збільшується) частина населення, яка не зможе задовольняти свої потреби фізичного існування на попередньому рівні. Вихід з такої ситуації частина населення буде шукати у додатковій чи неформальній зайнятості, підвищенні ефективності своєї праці. Для цієї частин населення отримання доходу з метою задоволення фізіологічних потреб на рівні, не нижчому від попереднього, може стати стимулюючим фактором трудової діяльності.

Інша частина населення буде шукати вихід у зменшенні рівня споживання, обмеженні потреб фізіологічного існування, в кращому випадку – в переорієнтації їх на потреби соціального та духовного розвитку, тобто зможуть обмеження споживання використати для духовного росту. Зменшення рівня задоволення потреб фізичного існування може викликати процеси деградації на всіх рівнях.

Мотиви трудової поведінки можуть спонукати працівника не переходити у НСЕ. Так, серед мотивів роботи у формальному чи НСЕ є: прагнення отримувати дохід, достатній для забезпечення свого існування та існування своєї сім'ї; бажання досягти певного рівня достатку, відповідного власному баченню світу та уявленню про добробут; прагнення отримувати такий дохід,

який би був достатнім для формування заощаджень, володіння майном; прагнення до участі у розподілі прибутку підприємства та отримання дивідендів від наявних у власності акцій; потреба мати добрі умови праці та комфортне навколишнє середовище (табл.).

Таблиця

Взаємозв'язок мотивів, методів мотивації та процесу формування неформального сектору економіки

Вид мотивації	Мотиви	Методи мотивації	Вплив на НСЕ *
економічна ; адміністративна	- бажання мати високу заробітну плату, достатню для досягнення певного рівня добробуту; - прагнення мати дохід, достатній для інвестування в подальший розвиток особистості; - бажання мати нешкідливі умови праці	- постійний заробіток;	-
		- змінний заробіток (премія, надбавка, оплата святкових та надурочних, доплата за вислугу років);	-
		- соціальні гарантії за колективною угодою;	-
		- участь у власності (через розподіл майна, дивіденди, акції)	-
економічна ; адміністративна	- бажання мати чітко визначені умови праці; - прагнення виконувати роботу творчого, інноваційного характеру; - бажання брати участь в управлінні підприємством; - прагнення до стабільної зайнятості, соціального захисту та страхування	- надання більшої самостійності у роботі;	-
		- залучення до участі в управлінні через самоврядування, ради, профспілки;	-
		- надання соціальних гарантій та пільг;	-
		- розвиток соціальної інфраструктури;	-
		- висування на вищу посаду;	-
		- подяка керівництва;	-
моральна	необхідність самовдосконалення	- створення сприятливого психологічного клімату	-
		- відрахування до Фондів державного соціального страхування	-
соціальна	- бажання мати достойну пенсію, соціальні виплати	-	-

*(- зменшує ймовірність виникнення неформальної зайнятості / + збільшує ймовірність виникнення неформальної зайнятості)

Джерело: розроблено автором

Враховуючи можливість використання різних мотиваційних моделей, процес диверсифікації шляхів зміни мотиваційного впливу на формування НСЕ можливий у поєднанні видів та методів мотивації на підприємствах формального сектору економіки.